

Дотримання принципу незалежності судово-експертної діяльності під час розслідування державної зради

Інна Босак

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, Національна академія Служби безпеки України; судовий експерт, Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8282-1977>, e-mail: inna.bosak@ukr.net

Розглянуто особливості дотримання принципу незалежності судово-експертної діяльності під час досудового розслідування кримінальних проваджень за ознаками державної зради.

Ключові слова: принципи застосування спеціальних знань; судова експертиза; експерт; державна зрада; досудове розслідування.

Ensuring the Principle of Independence in Forensic Expertise During the Investigation of Treason

Inna Bosak

The article examines the specific features of adhering to the principle of independence in forensic activities during the pre-trial investigation of criminal proceedings related to treason.

Keywords: Principles of Independence; Forensic Expertise; Expert; Treason; Pre-Trial Investigation.

Проблематика забезпечення незалежності судово-експертної діяльності в контексті розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111 Кримінального кодексу України (далі — *КК України*), — державна зрада — набуває особливої актуальності на тлі зростання кількості кримінальних проваджень, відкритих за фактами вчинення державної зради, особливо в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України [1]. У таких провадженнях експертний висновок відіграє важливу роль, адже його зміст може суттєво вплинути на подальший перебіг слідства та ухвалення процесуального рішення.

Теоретичні та практичні аспекти незалежності судових експертів до-

сліджували в наукових працях провідні українські правознавці, поміж яких: В. Г. Гончаренко, Н. І. Клименко, В. К. Лисиченко, М. В. Салтевський, В. Ю. Шепітько та ін. Попри вагомий науковий доробок, окремі аспекти незалежності експерта в контексті розслідування злочинів проти основ національної безпеки, зокрема державної зради, залишаються недостатньо розробленими й потребують подальшої деталізації.

Принцип незалежності є основною засадою судово-експертної діяльності, без якої неможливе забезпечення об'єктивності й достовірності висновків експертів у кримінальних провадженнях, зокрема у провадженнях про державну зраду. Оскільки наслідки помилкових висновків можуть мати

значний вплив на долю особи, а також на безпеку держави, роль цього принципу є критично важливою. Принцип незалежності судових експертів нормативно закріплено в низці актів національного законодавства.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України, експертами не можуть бути особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого [2].

У ст. 4 Закону України «Про судову експертизу» незалежність експерта визначено як принцип, що виключає будь-яке втручання у процес його професійної діяльності [3]. Згідно із цією нормою, судовий експерт здійснює свою діяльність на основі спеціальних знань і не підлягає впливу з боку сторін провадження, органів влади або інших осіб.

В. Г. Гончаренко зауважує, що незалежність судового експерта гарантовано самим існуванням судово-експертних установ, які не належать до сфери управління міністерств і відомств, що спрямовують та забезпечують оперативно-розшукову діяльність і функції досудового розслідування [4]. У разі недовіри до висновків експертизи, наданих експертом, який працює в установі, що належить до певного міністерства, сторони судового процесу (обвинувачення або захист) мають право призначити повторну експертизу експертній установі іншого міністерства, що також є додатковою гарантією незалежності судового експерта та правильності його висновку.

Згідно з Науково-практичним коментарем до Закону України «Про

судову експертизу» виконання керівником державної спеціалізованої установи організаційно-управлінських функцій щодо контролю якості експертного дослідження, передбаченого відомчими нормативними актами, не є втручанням у проведення експертизи [3; 5, с. 12].

Цей принцип слід трактувати як відсутність впливу будь-яких осіб або інституцій на судово-експертну діяльність, а також як право експерта самостійно обирати методи, методики й засоби проведення дослідження. Отже, судові експерти повинні бути захищені від зовнішнього впливу, зокрема з боку відповідних служб або міністерств, у підпорядкуванні яких перебувають державні спеціалізовані установи (науково-дослідні установи судових експертиз Мін'юсту України, експертні служби МВС України, СБУ тощо), а також від впливу сторін обвинувачення, захисту, суду й інших осіб, зацікавлених у результатах кримінального провадження. Лише за умови забезпечення незалежності судово-експертна діяльність здатна виконувати свою головну функцію — сприяти з'ясуванню істини у кримінальному провадженні.

Отже, дотримання принципу незалежності судових експертів є основною умовою забезпечення об'єктивності й достовірності експертних висновків у кримінальних провадженнях, зокрема відкритих за ст. 111 КК України [1]. Реалізовувати цей принцип слід через забезпечення законності, об'єктивності та повноти дослідження, що є важливими критеріями ефективності судово-експертної діяльності.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
4. Експертизи у судовій практиці : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ, 2010. 400 с.
5. Сегай М. Я., Форіс Ю. Б. Науково-практичний коментар до Закону України «Про судову експертизу» / Там само. С. 379.